

Jolanta Karbowniczek
Akademia Ignatianum w Krakowie

Samodzielność dziecka i jego naturalność w odkrywaniu świata, źródłem wewnętrznej motywacji do nauki oraz szansą osiągnięcia sukcesu w świetle koncepcji inteligencji sprzyjającej powo- dzeniu życiowemu R. Sternberga

Recenzja *Programu nauczania dla I etapu
edukacji wczesnoszkolnej – klasy I–III*
Doświadczam – Rozumiem – Wiem
autorstwa E. Domagały-Zyśk,
M. Knopik, T. Knopika, B. Kucharskiej
przy współpracy A. Kosno, E. Lisiak, M. Wilczuk,
Wyd. Lechaa Consulting, Lublin 2015

Dziecko w wieku wczesnoszkolnym charakteryzuje wysokie tempo przetwarzania rzeczywistości oraz duże możliwości rozwojowe wykorzystywane dla zrozumienia otaczającego świata i jego zjawisk. Typową cechą tego okresu rozwojowego jest pamięć mechaniczna, a także coraz większa zdolność do zapamiętywania słów, liczb, czynności itp. Uczniowie zaczynają funkcjonować w realnym świecie zewnętrznym. Chętnie wyrażają własne przeżycia w różnych formach aktywności – między innymi

w nauce poprzez zabawę, w pracy, która ma wymiar edukacyjny, ale również w systematycznym rozwoju językowym – w tym także w pozyskiwaniu i komunikacji w języku polskim oraz angielskim. Każda forma edukacji, jeśli ma służyć rozwojowi dziecka, pomagać mu w stawianiu się coraz bardziej samodzielnym i niezależnym, zasługuje na uznanie. Taka właśnie jest edukacja wczesnoszkolna. Celem pracy nauczyciela w tym przypadku jest nie tylko przygotowanie ucznia do życia we współczesnym świecie, ale nade wszystko wprowadzenie go w świat hermeneutyczny, zwracając szczególną uwagę na wykreowanie pełnowartościowej jednostki jako najwyższego stadium podmiotowości, a zatem wykreowanie jednostki autonomicznej, samodzielnej, zdolnej do reprezentowania siebie, potrafiącej rozwiązywać problemy, współdziałać z innymi, otwartej, kreatywnej, celowej w podejmowaniu zadań i działań. W tym okresie kształtują się również fundamenty dla nauki w starszych klasach. Dzieci są świadome swojego kręgu kulturowego i jego oddziaływania, uczą się również dostrzegać oraz doceniać inne kultury, stając się wobec nich bardziej otwarte.

Od niedawna w literaturze przedmiotu można zauważyć wyraźne zainteresowanie uczniem zdolnym oraz jego kształceniem. Współcześnie zagadnienia te są poruszane nie tylko w podręcznikach akademickich, ale także na konferencjach i seminariach naukowo-metodycznych organizowanych przez różne uczelnie wyższe w naszym kraju. Psycholodzy i pedagodzy od dłuższego czasu rozważają istotę kształcenia uczniów zdolnych. Z ich refleksji wynika, że ten nurt nauczania powinien się opierać na idei pedagogiki twórczości i psychologii myślenia. Widoczna jest także rozbieżność poglądów na temat struktury zdolności, składników i rodzajów zdolności oraz modeli zdolności. Obecnie praca z uczniem zdolnym wymaga właściwej strategii oraz reorganizacji różnych elementów systemu dydaktycznego (w odniesieniu do celów, treści, metod, form organizacyjnych pracy i środków dydaktycznych), a działania edukacyjne w szkole próbuje się ukierunkować na kształtowanie zdolności uczniów poprzez twórcze myślenie, rozwiązywanie problemów, kreatywność działań, eksplorację świata, doświadczenia. Ujęcie różnych propozycji kształcenia uczniów zdolnych nie jest zatem proste i łatwe. Tacy Uczniowie są indywidualistami, przejawiają swoiste umiejętności i tym samym wymagają odrębnego toku kształcenia. Szkoła polska kładzie szczególny akcent na edukację dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi – ale raczej niepełnosprawnych bądź z trudnościami – zapominając o uzdolnionych.

Od roku szkolnego 2014/2015 nauczyciele realizują w szkołach kolejną – Nową Podstawę Programową, która zawiera w swojej strukturze wyłącznie klasę trzecią, pomija natomiast klasę pierwszą i drugą. W związ-

ku z tym istnieje konieczność konstruowania własnych, innowacyjnych programów nauczania, dzięki którym nauczyciele będą mogli elastycznie realizować treści edukacyjne z dziećmi w klasach I–III. Jednym z takich przedsięwzięć jest zaproponowany przez Zespół Ekspertów, Pracowników Nauki oraz Nauczycieli Praktyków *Program nauczania dla I etapu edukacji wczesnoszkolnej – klasy I–III Doświadczam – Rozumiem – Wiem* autorstwa E. Domagały-Zyśk, M. Knopik, T. Knopika, B. Kucharskiej przy współpracy A. Kosno, E. Lisiak, M. Wilczuk. Stanowi on niezwykle cenną i merytorycznie wartościową propozycję realizacji treści zgodnych z nową podstawą programową dla uczniów klas I–III ogłoszoną 30 maja 2014 roku.

Układ programu jest poprawny i zgodny z zasadami konstruowania autorskich programów nauczania. Jego tytuł jest kompatybilny z zawartością występujących w nim treści edukacyjnych. Program *Doświadczam – Rozumiem – Wiem* składa się z następujących części: 1. Założenia psychopedagogiczne programu; 2. Cele programu nauczania; 3. Treści kształcenia edukacyjnego; 4. Sposoby osiągania celów; 5. Opis założonych osiągnięć ucznia, propozycje kryteriów oceny i metod sprawdzania osiągnięć; 6. Uwagi dotyczące realizacji programu; 7. Literatura; 8. Scenariusze i karty pracy. Strukturę prezentowanego programu otwiera wstęp, który wyraźnie podkreśla jego praktyczną przydatność w pracy dydaktyczno-wychowawczej nauczyciela klas I–III, ze szczególnym akcentem na dziecięce zdolności.

Charakterystyka poszczególnych części programu

1. Założenia psychopedagogiczne programu zostały sprecyzowane jasno, wyraziście, konkretnie i przejrzysto. Autorzy kompetentnie uzasadniają potrzebę innowacyjnego przygotowania programu nauczania dla klas I–III, opartego na koncepcji inteligencji sprzyjającej powodzeniu życiowemu jednostki Roberta Sternberga, biorąc pod uwagę szkołę jako placówkę stwarzającą możliwość zaspokojenia potrzeb uczniów zdolnych i rozwijania ich potencjału poznawczego. Sukces ucznia uwarunkowany ma być harmonią między trzema rodzajami inteligencji: analityczną, praktyczną i twórczą. Tak wypracowany sukces w efekcie może uczynić dziecko zdolne szczęśliwym. Dalej podkreśla się znaczenie strategii uczenia się, zwłaszcza tej poszukującej, eksponującej oraz praktycznej, wykorzystanie nowych pomocy multimedialnych w procesie edukacyjnym, kompetentne wspieranie uczniów utalentowanych, aktywną postawę ucznia na zajęciach zintegrowanych. Interesujące jest także wprowadzenie ich w naturalny sposób poznawania świata, kontakt z naturalnymi pomocami, konstruktywistyczne podejście do własnego życia, możliwość uczenia się „wszędzie

i wszystkiego” (M. Parmentier), elastyczność i systematyczność współpracy szkoły z rodzicami.

2. Cele programu zostały określone zgodnie z założeniami nowej podstawy programowej. Autorzy rozpoczynają od diagnozy, przechodząc do określenia potencjału zdolności. Cele zostały oparte na koncepcji inteligencji sprzyjającej powodzeniu życiowemu R. Sternberga. Rozwój jednostki jest w niej traktowany jako zrównoważony trening trzech grup zdolności: analitycznych, praktycznych i twórczych. W skład każdej grupy wchodzi kompetencje kluczowe z punktu widzenia celów edukacji wczesnoszkolnej. Zastosowana została ciekawa typologia dziecięcych kompetencji w oparciu o koncepcję Sternberga. Określone typowi inteligencji odpowiadają właściwe kompetencje. W niniejszym programie podzielono tradycyjnie cele na ogólne i szczegółowe. Istotnym walorem tego programu jest propedeutyczność – czyli kompetentne przygotowanie uczniów w klasach I–III do kolejnego etapu edukacyjnego w klasach IV–VI. Przyjęto to za pośredni cel skonstruowanego dokumentu.

3. Treści kształcenia edukacyjnego zostały przedstawione w sposób nowatorski i bardzo ciekawy w postaci pięciu pól, tak zwanych „mrowisk”. „Mrowiskom” przyporządkowano treści programowe z poszczególnych obszarów edukacyjnych. Ciekawą propozycję stanowią również proponowane scenariusze (stanowiące obudowę), które odpowiadają „mrowiskom”. „Mrowiska” harmonijnie korespondują z modelem inteligencji sprzyjającej powodzeniu życiowemu Sternberga. Dalej dokonano charakterystyki poszczególnych obszarów edukacyjnych w obrębie „mrowisk”. Oryginalność i pomysłowość edukacyjną Autorów w zakresie zaprezentowanych pól oceniam bardzo pozytywnie, zwłaszcza że mrówka to symbol pracowitości (powinna być bliska dziecku), a praca to jedna z podstawowych działalności ucznia w wieku wczesnoszkolnym. Metafora „mrowiska” motywuje do wspólnoty, samodzielności, aktywności, a zarazem wolności i efektywności w działaniu.

4. Sposoby osiągania celów. Operacjonalizację celów w programie *Doświadczam – Rozumiem – Wiem* przedstawiono w postaci efektów edukacyjnych uczniów w III części. Autorzy umiejętnie podzielili osiągnięcia na podstawowe i ponadpodstawowe, zwracając uwagę na potrzeby oraz możliwości rozwojowe uczniów. Obudowa programu jest bardzo bogata i innowacyjna dla poszczególnych klas. Istotne jest to, że program można już realizować, korzystając z nowego, obowiązującego podręcznika „Nasz Elementarz” dla klasy I. Autorzy programu proponują atrakcyjne i urozmaicone metody pracy nauczyciela z uczniami, kształtujące kompetencje intra- i interpersonalne, matematyczne, myślenie twórcze oraz myślenie naukowe. Są to głównie metody aktywizujące, w których aktywność ucznia

przewyższa aktywność nauczyciela. Metody te dopasowano w programie do rozwijania poszczególnych kompetencji dziecięcych. Stanowią one dużą wartość merytoryczną tego programu.

5. Opis założonych osiągnięć ucznia, propozycje kryteriów oceny i metody ich sprawdzania. Przygotowany został bardzo solidnie i innowacyjnie. Warto podkreślić, że system oceniania w klasach I–III w polskich szkołach nie jest ujednolicony, staje się bardzo nudny dla uczniów. Autorzy programu proponują ocenę opisową na zakończenie roku szkolnego, ocenę ustną dwa razy w roku szkolnym, ale należy pamiętać przede wszystkim o tym, że dziecko powinno być oceniane prawie każdego dnia i nie tylko słownie. Ocena słowna wcale go nie satysfakcjonuje. Według tego programu, z dziećmi na co dzień współpracuje „mrówka Eureka”, może warto zatem pomyśleć o tym symbolu. Można przygotować w klasie np. tablicę korkową i przypinać poszczególnym dzieciom mrówki za ich aktywność na zajęciach zintegrowanych. Dziecko, które zgromadzi 6 mrówek, może otrzymać 6 jako stopień lub można zaproponować coś innego równie atrakcyjnego. Zapewne tym sposobem zmotywujemy uczniów do pracy. Wszystkie pozostałe formy kontroli bieżącej oceniam wysoko, zwłaszcza portfolio gromadzone w teczkach sukcesu. Bardzo wartościowa według mnie jest analiza własnych prac dziecka czyli samoocena jego postępów oraz zaproponowane przez Autorów programu 4 poziomy opanowania kompetencji.

6. Uwagi dotyczące realizacji programu. Program ma być realizowany na zajęciach zintegrowanych z dziećmi w klasach I–III według 10 konkretnych i wyrażenie zaszyfrowanych zasad–reguł.

7. Literatura. Przydatna dla nauczyciela klas I–III.

8. Scenariusze zajęć zintegrowanych klasach w I–III.

Scenariusz stanowi trwały zapis przygotowania zajęć, służy nie tylko do właściwego ich przeprowadzenia, ale także może być wykorzystywany w innej klasie lub w następnym roku szkolnym. Zawarte w nim propozycje są uaktualniane, wykorzystując doświadczenia oraz dostosowując je do nowej sytuacji. Scenariusz jest swoistym twórczym pomysłem nauczyciela. Dotyczy przebiegu pracy dydaktyczno-wychowawczej z dziećmi, stanowi rozwinięcie planu edukacyjnego zajęć w klasach I–III. Autorem scenariuszy chodzi o to, aby znaleźć taką formę zapisu, która oddaje obraz pracy edukacyjnej z dziećmi w ciągu jednego dnia z różnych obszarów edukacyjnych. Projektowanie scenariuszy w edukacji wczesnoszkolnej przez nauczycieli praktyków jest bardzo zróżnicowane. Zależy od ich doświadczenia zawodowego, wiedzy metodycznej, dotyczącej dydaktyki ogólnej, a zwłaszcza dydaktyki szczegółowej poszczególnych obszarów edukacyjnych, które mają własną metodykę, a także kompeten-

cji oraz przygotowania rzeczowego i merytorycznego do zajęć zintegrowanych. Przedstawione do zaopiniowania scenariusze, w liczbie 50 są przeznaczone dla klasy I. Stanowią obudowę *Programu nauczania dla I etapu edukacyjnego (klasy I–III) Doświadczam – Rozumiem – Wiem*. Zaprezentowano w nich zaplanowane zadania nauczyciela i czynności uczniów, zwrócono szczególną uwagę na samodzielność dzieci, ich aktywność edukacyjną, kreatywność w działaniach oraz innowacyjność treści edukacyjnych. Scenariusze te z pewnością będą stanowiły cenną pomoc dla nauczycieli praktyków już w trakcie ich wdrażania do lubelskich szkół podstawowych. Oryginalne i urozmaicone zajęcia, elastyczność dziecięcych działań, wizualne i nowoczesne środki dydaktyczne, w tym multimedialne – tablety, tablica interaktywna i inne – świadczą o niezwykle wartościowych kompetencjach i pomysłach Autorów tego programu.

Istotne jest, że w programie zwrócono szczególną uwagę na twórcze myślenie dziecka, jego samodzielność i swoistość działań, na włączenie w tok zajęć wspomnianych wcześniej trzech rodzajów inteligencji sprzyjających powodzeniu życiowemu, na naturalizm, indywidualizację procesu nauczania, dialog edukacyjny, wzajemne, harmonijne relacje nauczyciela z klasą oraz na sposób autoprezentacji. Należy podkreślić zastosowanie w programie połączenia w pary uczniów w trakcie zajęć z języka angielskiego. Cenne są dla mnie warunki skutecznego planowania pracy, umiejętność podejmowania krytycznej analizy zaprezentowanego materiału dydaktycznego oraz tworzenie innowacyjnych, alternatywnych rozwiązań. W scenariuszach wskazano na sposoby rozwiązywania problemów, położono akcent na holistyczne ujęcie procesu edukacyjnego w pracy z dziećmi w szkole. Szczególną uwagę zwrócono na twórczą aktywność jednostki w procesie wychowania i nauczania, z naciskiem na stosowanie metod aktywizujących, czynnościowych, twórczych. Dziecko odczuwa potrzebę bycia „ciągle zaangażowanym” w szkolną pracę, a więc chce obserwować, poszukiwać, eksplorować, majsterkować, działać, tworzyć, manipulować. Metody aktywizujące ukierunkowane są zatem na podmiot czyli ucznia, rozwijanie jego umiejętności, wiedzy i kompetencji poprzez własne doświadczenia, badania i poszukiwania. W niniejszych scenariuszach spotykamy się z wieloma ciekawymi rodzajami proponowanych przez Autorów metod aktywizujących. Pojawiają się one w teorii i praktyce dydaktyk szczegółowych w edukacji wczesnoszkolnej oraz w glottodydaktyce. Widoczne jest szczególne ukierunkowanie przez Autorów programu na jak najbardziej innowacyjne metody aktywizujące i zastosowanie ich w pracy z dziećmi w klasie I.

Program *Doświadczam – Rozumiem – Wiem* stanowi próbę ambitnego przedsięwzięcia podjętego przez Autorów. Przedstawiony dokument

i jego treści stanowią pewną „inność”, uzupełniają braki w programach nauczania, a co najważniejsze ich wartość w odniesieniu do samego dziecka w praktyce edukacyjnej jest wręcz nieoceniona.

Sądzę, że program *Doświadczam – Rozumiem – Wiem* stanie się dla nauczycieli praktyków cennym źródłem egzemplifikującym teorię oraz uzupełnieniem dotychczasowych opracowań na rynku wydawniczym. Wszystkie scenariusze przeznaczone dla klasy I stanowią kompendium wiedzy ujętej w sposób holistyczny i interdyscyplinarny, są klarownie opracowane. Zaletą niniejszego opracowania jest jego zwartość, logiczność i czytelność. Prezentowany program czyta się z wielką przyjemnością, a myśli w nim wyrażone są kompetentnie sprecyzowane przez wszystkich Autorów. Obejmują nowe doktryny i tendencje pojawiające się w edukacji wczesnoszkolnej. Teksty świadczą o wysokim stopniu zrozumienia podejmowanej problematyki, a także opisywania oraz interpretacji ogólnych i szczegółowych zjawisk, znajdujących swoje odbicie zarówno w teorii, jak i praktyce edukacyjnej.

